

MILE BOGOVIĆ

PAVLINI U SENJU

Mile Bogović
Senj

UDK: 271(497.13):371(497.13) (091) SENJ
Izvorni znanstveni rad
Ur.: 198-02-10

Autor prikazuje povijest pavlina i njihovih samostana u Senju, tj. Sv. Spasa, Sv. Jelene i Sv. Nikole. Sažeto iznosi ono što je do sada o njima poznato, a opširnije obrađuje rezultate svoga istraživanja. To posebno vrijedi za samostan sv. Nikole koji je od svoga osnutka pa do ukinuća reda vezan za rad senjske gimnazije. Zatim prati prijelaz gimnazije od pavlina na franjevce i svjetovne profesore, što završava zatvaranjem škole 1803. Na koncu iznosi važnije podatke o zgradama samostana i crkve sv. Nikole u Senju.

O pavlinskom radu kod nas imamo dosta dobrih članaka, ipak jednu sveobuhvatnu monografiju još očekujemo. Najviše je u tom smislu učinio Kamilo Dočkal, ali on svoje djelo nije doradio do objavljivanja pa ono sada služi kao prijeko potrebna pomoć svakome koji se bavi poviješću pavlina kod nas¹⁾. I o pavlinima u Senju mnogi su pisali, ali više onako usput, u okviru širih tema²⁾, tako da ni o senjskim pavlinima nemamo temeljiti prikaz. Najpotuniji pregled dosadašnjih pisanja dao je Mihovil Bolonić³⁾, tako da smo dobili jednu cjelovitiju sliku. Premda je Bolonićev članak i više od pregleda, ipak ni tu nisu iskorišteni ni svi objavljeni izvori⁴⁾, a kamoli da su upotrijebljeni svi danas lako dostupni dokumenti⁵⁾. To je razumljivo jer ni Bolonić niti koji drugi znanstveni radnik nije do danas uzeo sebi kao glavni zadatak prikazati povijest senjskih pavlina. Ovaj prikaz u povodu 200-te godišnjice od ukidanja pavlinskog reda, koji je kroz 400 godina svojim radom davao uvelike ton vjerskom i kulturnom životu Senja, neće biti očekivana monografija, nego će uz ono što je do sada poznato ukazati na neke smjernice za daljnje istraživanje i ujedno prigodom ove obljetnice dodati još neke detalje za koje smatram da nisu bili poznati. Pored svega toga uvjeren sam da i ovaj članak boluje od prigodnosti.

Na početku 13. stoljeća nastaju dvije redovničke zajednice koje će se ubrzo proširiti po čitavoj katoličkoj Crkvi: franjevci i dominikanci. To je vrijeme kada se kod nas javlja pavlinski red. Osnovao ga je biskup Bartol iz Pečuha 1215. time što je organizirao ostatke pustinjačkog života u Panoniji i dao im redovničko pravilo sv. Augustina. Budući da su ti pustinjaci nastojali u svom životu nasljedovati sv. Pavla iz Tebe, prvog pustinjaka, na-

zvani su pavlinima. U istom stoljeću proširili su se na područje zagrebačke biskupije: Dubica (1244), Remete (1278) i Garić (1295). Samostani će se neprestano umnožavati. U biskupije senjsku i krbavsku dolaze pavlini sredinom 14. stoljeća. Najpoznatiji samostan u ovom kraju bio je onaj Sv. Nikole u Modruškom gvozdu (šumi), gdje je u 14. i 15. stoljeću bilo sjedište gvozdanske ili primorsko-istarske vikarije. Po prilici u isto vrijeme sa samostanom Sv. Nikole nastaje i samostan Sv. Spasa u uvali Ljubotina s južne strane Senja. Godine 1390. osnovan je samostan Sv. Jelene u Vlaškoj drazi, sa jeverne strane Senja. Inače je u duhu pavlinskog reda da ne osnivaju samostane u gradovima – jer su nastali kao pustinjaci – nego na osami, ali uz putove na mjestima gdje su putnici bili najjače ugroženi. Primjeri tih triju samostana to jasno pokazuju. U samom Senju pavlini dobivaju samostan i crkvu tek u novom vijeku (1634), kada je već dobroano izbljedio prvotni duh reda. U Senju će oni ostati sve do 1786., kada će odlukom previšnjeg cara Josipa II. red biti ukinut na području cijele Habsburške monarhije. Sačuvati će se samo u krajevima nad kojima svemoćni car nije imao vlast (Poljska). Kako je od te carske odluke prošlo točno 200. godina, vrijedno je da se tih bijelih otaca sjetimo, jer su tragovi njihova rada veoma uočljivi u povijesnom razvoju Senja. Ovom prigodom tek ćemo uzgred spomenuti samostane Sv. Spasa i Sv. Jelene. Više ćemo pažnje posvetiti samostanu Sv. Nikole, tj. onome koji je jedini od njih triju dočekao godinu 1786. Inače je o tome samostanu do sada najmanje pisano.

Samostani u uvali Ljubotina i Vlaškoj drazi

Prva vijest o samostanu Sv. Spasa⁶⁾ jest od 29. rujna 1364. Samostan je imao brojne posjede u Baščanskoj drazi na susjednom Krku, a 1455. dobio je ondje i crkvu sv. Kuzme i Damjana.⁷⁾ Od tada će ondje postojati samostanski gostinjac (hospicij) koji će se katkada spominjati kao zasebni samostan, ali će zapravo stalno biti u manjoj ili većoj ovisnosti o samostanu Sv. Spasa. Pače, kada je ovaj nastao, a 1634. osnovan pavlinski samostan Sv. Nikole u Senju, gostinjac u Baščanskoj drazi bit će ovisan od tog samostana. U vrijeme ukidanja pavlinskog reda (1786) imovina tog gostinjsca tretira se kao imovina Sv. Nikole u

1. Kamilo Dočkal: *Grada za povijest pavlinskih samostana u Hrvatskoj. Rukopis u Arhivu JAZU pod sign. XVI 29a. Jedan je primjerak rukopisa u Metropolitanskom arhivu u Zagrebu. Doradeniji je onaj prvi.*
2. Najviše ćemo materijala naći kod Daniela Farlatija: *Illyricum sacrum. IV. Venetiis 1759. Zatim kod Manojla Sladovića: Povesti biskupijah senjske i modruške ili krbavske, Trst 1856. Potrebno je svakako konzultirati pisce povijesti Senja Milu Magdića, Pavla Tijana i Antu Glavičića i dr. Magdića u prvom redu po knjizi: Topografija i povijest grada Senja, Senj 1877. Tijan je napisao više vrijednih članaka. Tako: Grad Senj u povijesti i kulturi hrvatskog naroda, »Hrvatski kulturni spomenici«, Senj, Zagreb 1940, str. 11-34. Nezaobilazni je kao izvor informacija i sažetak senjske prošlosti »Vodič po Senju i okolici«, (Senj 1984) profesora Ante Glavičića. U novije vrijeme vrijedne priloge i na ovu temu dala je Melita Viličić, pogotovu u djelu: *Arhitektonski spomenici Senja, Rad JAZU 360, Zagreb 1971.**
3. **Crkveni patronat na području senjsko-modruške biskupije.** »Senjski zbornik« V, Senj 1973. O senjskim pavlinima v. str. 274-286.
4. *Malyusz Elmer objavio je još 1925. u časopisu »Levélári közlemények«, III, članak: A szlavoniai és horvátországi középkori pálos kolostrok oklevelei az Orsz. leveléltárban. Tu su, među ostalim, regista isprava pavlinskih samostana Sv. Jelene kod Senja (svuga 15 regista, str. 181-185), Sv. Spasa kod Senja (19 regista, str. 185-194). Isprave su objavljene u cijelosti do uključivo godine 1394. u *Diplomatskom zborniku (Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae, I-XVII, Zagreb 1904-1981. U daljem tekstu: CD). Bolonić stavlja prvi spomen Sv. Spasa u godinu 1375., a u CD XIII, str. 399-401 taj samostan izričito se spominje već 24. rujna 1364.**
5. Tu u prvom redu mislim na zbirku isprava pojedinih samostana koja se danas (od 1958) nalazi u Arhivu Hrvatske u Zagrebu u fondu Pavlinski samostani. Fascikl samostana Sv. Spasa sadrži 30 isprava, od kojih je samo 6 objavljeno u CD. 14 isprava o tom samostanu objavio je Duro Šurmin u knjizi: *Hrvatski spomenici, I, Zagreb 1898. Od 14 isprava samostana Sv. Jelene, koji se nalaze u tom fondu, u CD objavljena je samo ona najstarija (iz 1390), a Šurmin je od toga objavio samo 4 isprave, one koje su pisane glagoljicom. Osim toga u Arhivu JAZU nalaze se 4 srednjovjekovne povelje koje se odnose na samostan Sv. Spasa (DV I, 111, 119, 135, DV XVII – 72).*
6. CD XIII, 399-401. U već spomenutom rukopisu Dočkal ovaj samostan obrađuje na 97 stranica.
7. D. Farlati: *Illyricum sacrum, V, Venetiis 1775., str. 305-306.*

Senju. Tako da je taj samostan, premda udaljen od Senja, najjasniji garant pavlinske na-
zočnosti u Senju sve tamo od 14. stoljeća pa do ukinuća reda.

Samostan Sv. Jelene u Vlaškoj drazi mlađi je od samostana Sv. Spasa⁸⁾. Počeci mu sežu
u godinu 1390. kada je senjski arhiđakon Radovan darovao pavlinima crkvu sv. Jelene na
tom mjestu. Crkvu je sagradio njegov otac Luka. Ubrzo će uz crkvu biti sagrađen i samo-
stan. Darovnicu su potvrdili senjski biskupi, najprije Ivan de Cardinalibus (1390), a poslije
njega njegov sinovac Leonardo (1399).⁹⁾

Već smo spomenuli da su pavlini imali svoje samostane na osami, ali su posjedovali ta-
kođer neke kuće u gradu Senju. Kuće u Senju imaju ne samo obližnji samostani Sv.
Spasa¹⁰⁾ i Sv. Jelene¹¹⁾ nego i onaj udaljeniji Sv. Nikole u Gvozdu kraj Modruša¹³⁾. Iz na-
kana darovatelja možemo donekle vidjeti što je ondašnje društvo očekivalo od pavlina.
Oni bogatiji najčešće obdaruju pavline da im ovi za uzvrat služe mise i da se za darovate-
lja mole. Oni siromašniji traže neku protuuslugu. Senjski građanin Julijan de Lucha ob-
daruje 1415. samostan Sv. Jelene uz uvjet da tamnošnji pavlini vode brigu za uzdržavanje
dviju djevojaka ako one ostanu neudane¹³⁾. Drugi građanin daruje istom samostanu posje-
de u Senju, ali za uzvrat traži da na istom mjestu u gradu pavlini sagrade kuću u kojoj će
doživotno uzdržavati njega i njegovu ženu.¹⁴⁾

Vjerujemo da nije tek slučajno da se u relativno malom broju sačuvanih darovnica na
više mjesta spominje apoteka. Tako 1449. samostan Sv. Spasa kupuje u Senju kuću s
apotekom¹⁵⁾. Malo poslije toga, točnije 1453., Tomo, sin pokojnog Ludovika, prodaje u
Senju dvije kuće s apotekama samostanu Sv. Spasa.¹⁶⁾ I samostan Sv. Nikole u Gvozdu
spominje se u istom kontekstu. Naime, godine 1450. senjski apotekar magister Franjo de
Fulgineo vraća samostanu Sv. Nikole posjed u Senju.¹⁷⁾ Dakako da riječ »apoteka« ne tre-
ba uvijek uzeti u onom značenju koje ona danas ima jer se ta ista riječ upotrebljavala ta-
kođer za spremište i radionicu, ali i za dućan ili trgovinu u kojoj se moglo sve kupiti, pa i
lijekovi. U zadnjem od navedenih slučajeva radi se doista o ljekarniku, ali se ne spominje
da on prodaje svoju radnju (apoteku). U najmanju ruku možemo zaključiti da su pavlini
imali u Senju neke radionice i dućane, a možda je neki od njih bio i ljekarnik. Tim su se,
naime, poslom pavlini sigurno bavili jer su – kako rekosmo – imali samostane na osa-
mi na mjestima gdje je putnik bio najugroženiji.

Nigdje se u srednjem vijeku izričito ne spominje prosvjetna uloga pavlina u Senju. No,
nema sumnje da se se i kod nas pavlini tom djelatnosti bavili, ali dokumenti o tome nisu
sačuvani. Sačuvani su oni kojima se trebalo dokazivati pravo na neki posjed ili povlasti-

8. Za izvore i literaturu o ovom samostanu vrijedi ono što je rečeno u bilješki 5. Dočkal je ovom samostanu posvetio 54 stranice (v. bilješka 1).

9. CD XVII, str. 253-254. Jedna isprava objavljena je kod Thallóczy L. Barbás S: *Codex diplomaticus comitum de Frangepanibus (Monumenta Hungariae historica T. XXXV)*, Budapest 1910., str. 342-243. Ni iz jednog dokumenta ne proizlazi da je taj samo-
stan imao posjede na Krku, kako bi htio Bolonić (Nav. dj., str. 279).

10. Godine 1449. kupuje taj samostan za 70 dukata dvije kuće u Senju i za 150 dukata kuću s apotekom u istom gradu (AH, Pa-
vlinski samostani, Conventus S. Salvatoris br. 13). Godine 1503. Juraj Bisernjaković daruje samostanu jednu kuću u Senju
(Ondje, br. 22).

11. Godine 1433. senjski građanin Matija Čudinić daruje pavlinima Sv. Jelene posjed u Senju (Ondje, Conv. S. Helenae, br. 3).

12. Godine 1406. oporukom senjskog građanina Jurja Draganovića samostan Sv. Nikole dobiva jednu kuću u Senju (Ondje, Conv.
B. Nicolai de nemore Modrussiensis, br. 1).

13. Ondje, Conv. S. Helenae, br. 2

14. Ondje, br. 3.

15. Ondje, Conv. S. Salvatoris, br. 13.

16. Ondje, br. 15.

17. Ondje, Conv. B. Nicolai, br. 4.

cu. Iz onoga što nam je sačuvano možemo naslutiti da su oni uz čisto vjerku djelatnost razvijali također zdravstvenu i šire socijalnu djelatnost.

Oba samostana, Sv. Spasa i Sv. Jelene, nestadoše u 16. stoljeću. Kada je moglo preživjeti samo ono što je našlo mjesta unutar gradskih zidina, za pavline se nije našlo mjesta u Senju. Samostan Sv. Jelene izgubio je materijalnu podlogu jer mu je većina posjeda bila izložena turskim napadima i pljačkama. Samostan Sv. Spasa bio je od tim vidom u boljem položaju jer je uz posjede u Senju imao kudikamo na sigurnijem one u Bašćanskoj drazi. I nemamo razloga sumnjati da su se redovnici upravo tamo i sklonuli, pa se tako u spomenutom hospiciju sačuvala navezanost na Senj sve do ponovnog dolaska pavlina godine 1634. Franjevcima je u vrijeme povlačenja osigurano mjesto u gradu. Za njih su se zauzeli Frankopani i hrvatski ban, pa čak i sam papa Pavao III.¹⁸⁾ Jedan od razloga za tu prednost pred pavlinima franjevci su imali u činjenici da su mnogi članovi frankopanske obitelji bili pokopani u prijašnjoj franjevačkoj crkvi. I doista su ostaci tih pokojnika poslije pohranjeni u franjevačkoj crkvi koja će biti sagrađena unutar gradskih zidina. Još sredinom 16. stoljeća spominju se redovnici samostana Sv. Spasa u Senju. Godine 1549. iznajmnuju oni jednu kuću u Senju Franji Čubraniću.¹⁹⁾ Još se 1626. spominje jedna pavlinska kuća u Senju.²⁰⁾ Nakon ponovnog dolaska u Senj 1634. prior prodaje jednu kuću koju su pavlini posjedovali u gradu, što znači da je neka veza između toga reda i Senja postojala sve tamo od osnutka Sv. Spasa. Dakako da se od 1634., kada su pavlini dobili samostan i crkvu Sv. Nikole u Senju, njihova nazočnost i djelatnost kudikamo jače osjećala.

Agatić otvara 1634. samostan u Senju

Premda je ovaj dolazak pavlina u Senj relativno novijeg datuma, nije nam mnogo poznato o njihovoj djelatnosti.²¹⁾ U darovnici od 10. ožujka godine 1634.²²⁾ biskup Agatić kao razlog dovođenja pavlina navodi nebrigu dotadašnjih redovnika, tj. dominikanaca, za uzdržavanje crkve i samostana te vjerski nemar istih dominikanaca. Biskup u pavlinima vidi dobre pastoralne radnike, kojih je inače bilo u gradu premalo. Izričito navodi da ga za to nisu pavlini molili – vjerojatno da ne poremeti odnose između dviju redovničkih

18. *Godine 1549. papa Pavao III potvrđuje naredbu cara Ferdinanda da se franjevcima dade prostor unutar gradskih zidina (M. Sladović, nav. dj. str. 234-235). Još u rujnu 1540. Juraj, Vuk i Nikola Frankopani, kojima se pridružio i Stjepan Blagaj, žale se Ferdinandu što je senjski kapetan Ivan Lenković dao porušiti franjevački samostan i crkvu izvan gradskih zidina a kosti pokojnika iz frankopanske obitelji, koji su u crkvi bili sahranjeni, da stoje iskopane i razbacane naokolo. Mole da franjevci dobiju crkvu u gradu i da se u nju pokopaju ostaci njihovih predaka (E. Laszowski: Monumenta Habsburgica III, (1917), Monumenta spectantia historiis Slavorum meridionalium XXX, str. 11-13). 24. listopada iste godine Ferdinand odgovara da je franjevcima dodijeljeno mjesto u gradu gdje je prije bila kapelica Sv. Duha. Tamo će franjevci sagrađiti sebi samostan i crkvu (Ondje, 25-26). Papa je 1574. potvrdio tu odluku (Sladović, nav. dj. 234). Napominjem da se ovdje ne govori o crkvi Sv. Duha pri kojoj se nalazio hospicij a nalazila se izvan zidina. I ona je bila nastradala i u vrijeme kralja Ljudevita započeta je gradnja u gradu. Senjani 27. lipnja 1549. mole kralja za pomoć kako bi se crkva s hospicijem mogla dovršiti u gradu i da siromasi koji su u hospiciju imaju pripomoć jednaku iznosu koji se daje franjevcima (Ondje, 346-347).*
19. *Ondje, Conv. S. Salvatoris, br. 23. Ovo donosimo po rukopisu dr. Josipa Barbarića: Grada za povijest krbavske biskupije u Arhivu Hrvatske (referat na simpoziju o krbavskoj biskupiji u srednjem vijeku, Rijeka 1985), str. 27. Dočkal samostanu Sv. Nikole posvećuje 40 stranica (usp. bilj. 1).*
20. *Arhiv Hrvatske, Pavlinski samostani, razni samostani. Tu se u popisu povelja Sv. Spasa pod br. 25 nalazi opširna regesta darovnica.*
21. *U Pavlinskom fondu Arhiva Hrvatske imamo za većinu pavlinskih samostana posebni popis i fascikl za pojedini samostan. Sv. Nikola u Senju, međutim, nema tako nečega jer se on, poput drugih samostana, nije mogao pohvaliti srednjovjekovnim darovnicama. Spis o tom samostanu nalazimo u fasciklu: Razni samostani. Tu je također darovnica biskupa Agatića iz 1634. (br. 6), i Inventar samostana i crkve iste godine, što ga je sastavio pavlin Nikola Vlahović (br. 7). U Biskupskom arhivu u Senju (BAS) sačuvano je dosta malo spisa oko godine kada je samostan ukinut (fasc. II, br. 14, VI, br. 23, IX, br. 30). Većina građe nalazi se u Arhivu Hrvatske u fondu Generalcommando jer se samostan nalazio unutar Vojne krajine. Najopširniji i najkompletniji prikaz tog samostana dao je u spomenutom rukopisu Kamilo Dočkal (usp. bilj. 1).*
22. *Sladović, nav. dj. str. 232-233.*

zajednica – niti ga je itko izvana na to nagovorio. Učino je to po svom osobnom nahode-nju (»ex mera nostra liberalitate«) i to u ime vlasnika i nasljednika. Te neuobičajene rije-či sigurno imaju neki posebni razlog a premalo imamo elementa da bismo se upustili u korisna nagađanja oko tih razloga.²³⁾ Samostan je u ime pavlina preuzeo generalni proku-rator Ivan Bakić (Pakitio), koji će postati prior. Uz njega na početku nalazimo još samo Nikolu Vlahovića.²⁴⁾

Biskup ne daje pavlinima posebni zadatak. Njemu su oni poznati po čestitosti i učeno-sti (doctrina), ali ne bismo samo iz toga smjeli zaključiti da ih je doveo s ciljem da pouča-vaju mladež, osobito kandidate za svećenike, kako se obično komentira njihov dolazak 1634.

Godine 1770. pavlinski su samostani trebali odgovoriti na neki upitnik s obzirom na njihov boravak u pojedinim samostanima, na njihovu djelatnost i prihode. U senjskom samostanu bio je tada prior Florijan Grosshänden. Donosimo u nešto skraćenoj verziji priorove odgovore. Tekst je potpisao uz priora i provincijal za Istru i Vinodol Stanislav Kattannar. Evo što piše prior:

»Osnivač ovog samostana bio je presvijetli i prečasni gospodin senjski i modruški bi-skup Ivan Krstitelj Agatić koji je godine 1634. desetog ožujka uveo oce u grad Senj, davši im crkvu posvećenu sv. Nikoli, biskupu i ispovjedniku, sa samostanom uz crkvu, zauvi-jek i neopozivo, nakon što su je napustili dominikanci i augustinci. Nije poznato koliko je bilo redovnika u času dolaska. Da ih je bilo malo, vidi se iz pisma prečasnog i presvje-tlog biskupa Agatića kao i iz skučenosti prostora koji im je dodijeljen. S vremenom je ra-stao broj, sigurno i do 24 osobe, a samostan ih je mogao lako hraniti i uzdržavati jer se hrana i odjeća mogla za nisku cijenu nabaviti, a samostan je potporom careva i darovima građana mogao biti proširen. Sada se broj penje jedva do dvanest redovnika i tri sluge, ali ni toliki broj ovaj siromašni samostan ne može dolično uzdržavati.²⁵⁾ Grad je, naime, pao u bijedu tako da se ne dobiva ni milostinja ni darovi, niti ljudi mogu dati nešto za mise jer su cijene potrebština za život previsoke.

Godine 1661. uzvišeni car Leopold I udijelio je ocima povlasticu da sagrade pekaru za svoje potrebe i za potrebe grada. Od toga dobivaju godišnje 45 forinti.

Godine 1725. slavni car Karlo VI. osnovao je šest razreda škole (humaniores) i povjerio pavlinima da poučavaju senjsku mladež u kreposti i pismenosti, a za to su godišnje dobi-vali od prihoda senjske carinarnice (ex Telonio) 400 forinti.

Preblagom carskom i kraljevskom odlukom iz kase vrhovnog predstavništva u Ljublja-ni dodjeljivano je poslije uz to još 54 forinta.

Također iz kase glavnog poreznog ureda u Senju godišnje 39,16 forinti.

... za služenje misa jedva dobiva 64,48 forinti.

23. Dočkal, a i Tijan, smatraju na temelju ovih riječi da je samostan bio biskupijsko vlasništvo, biskupija ga je jedno vrijeme »biznajmila« dominikancima a 1634. pavlinima. Ne znamo koliko je to svoje pravo biskup osnivao na ispravi iz 1378. kada je njegov prethodnik Portiva darovao dominikancima kapelu sv. Nikole u Senju (usp. CD XIII, 366). Pri prosudbi svakako treba imati u vidu da su tada u Senju civilna i vojna uprava i da je između njih bila trajna napetost pa je zbog toga treća (crkvena) vlast katkada nastupala kao kompromisno rješenje.

24. AH, Pavlinski samostani, Razni samostani br. 7.

25. Biskup Glavinčić piše 1695. da je u samostanu 5 pavlina. Bedeković kaže da je 1706. samostan proširen te da je prikladan za 8 redovnika dok je prije mogao primiti samo 5. Sama samostanska zgrada nije zacijelo tako malena, nego nije bila sva uređena za stanovanje. Najveće proširenje i preuređenje bilo je oko 1725. kad su pavlini preuzeli brigu za školu i od kada su imali stalnu državnu dotaciju. U slijedećem desetljeću broj je mogao biti najveći. Prema izvještaju biskupa Čolića, g. 1748. bilo ih je 14. Go-dine 1770. nalazimo u samostanu 12 redovnika i 3 sluge. Prigodom ukidanja samostana bilo je po prilici isto brojno stanje. Iz različitih spisa došao sam od ovih imena iz č. Alfonz Dolinić, Leonard Herko, Viktor Orlič, Nepomuk Škornjak i Starika. U Senju su ostali samo Orlič i Herko radi škole. Ostali su otišli na župe ili u mirovinu.

26. BAS, Fasc. II br. 14. Zbroj inače iznosi 611, 64 forinta. Tu treba dodati i legate u vrijednosti od 2090 forinti.

Izvan grada ima vrt kod izvora za koji treba godišnje odslužiti 12 misa a samostan dobiva 9 forinti.

Svega ukupno 612,4 forinti«. ²⁶

Pavlini samostan u našim stranama ne uživa u novom vijeku onaj ugled koji je imao u srednjem vijeku. Česte su tužbe na redovnike i sa svjetovne i s crkvene strane.

U svom izvještaju Svetoj Stolici 1741. senjski biskup Benzoni predbacuje pavlinima brojne ispade. Za osnivanje senjske gimnazije 1725. velike zasluge imao je Benzonijev prethodnik Pohmajević. U gimnaziji je vidio prigodu ne samo da se osposobi mladež za razne civilne službe nego također da se nadoknadi bar donekle nedostatak sjemeništa i sjemenišne škole, jer su od tada svećenički kandidati mogli u pavlinskoj gimnaziji završiti tzv. humaniores. Benzoni kaže da je bio prisiljen zabraniti svećeničkim kandidatima da pohađaju pavlinsku gimnaziju. ²⁷ U vrijeme Marije Terezije nisu bili pavlini ni u carskoj milosti. Brojne reforme i na crkvenom polju tražile su temeljito preustrojstvo crkvenih struktura. Svako naseljenije mjesto trebalo je imati svoju crkvu i svoga svećenika. Svećenik je tu ne samo zbog čisto vjerske djelatnosti nego i zbog toga da država preko njega može sve slojeve društva opismenjivati. No, crkve je trebalo izgraditi a svećenike uzdržavati. Da bi proradile te nove ustanove i službe, bila su potrebna znatna materijalna sredstva. Otkuda ih namaknuti? Dokidanjem starih ustanova koje se ne pokazuju perspektivne u planu prosvjetiteljskog apsolutizma, stvorit će se od prodanih dobara vjerozakonski fond iz kojeg će se moći financirati nove ustanove i službe. U broj nepotrebnih došao je cijeli pavlini red. Pavlini nisu bili izravno uključeni u rad s narodom (pastoral) pa u duhu prosvjetiteljske etike nisu morali više opstojati. Kraljevsko namjesničko vijeće u Budimu uputilo je 14. ožujka 1786. dopis senjskom biskupu u kojem mu nabraja razloge za ukidanje pavlinskog reda i način na koji to treba provesti u pojedinim samostanima. Samostanska stega pavlinskog reda – kaže se – u ugarskom kraljevstvu i priključenim zemljama potpuno je opala i budući da nije potrebno ni preporučljivo daljnje njihovo uzdržavanje, odlučilo je Njegovo Veličanstvo da se spomenuti red u svim carsko-kraljevskim nasljednim državama u potpunosti dokine i da se članovi reda koji su još sposobni za poučavanje u školama ili za dušobrižništvo za to iskoriste, a ostali neka se stave u mirovinu. Ukinuće će se provesti posredstvom kraljevskih povjerenika koji će biti poslani svi u isto vrijeme, tj. 20. tekućeg mjeseca za svako mjesto. Pavlinima koji su već dobili župe neka se doda odgovarajući broj suradnika iz njihova reda, davši im sve prihode koje su prethodno imali od svog samostana. Za sada neka se smatraju kao expavlini. Na kraju se upozorava mjesnog biskupa da pošalje izvještaj kako se to sve odvilo u samostanima na području njegove biskupije. Vojna uprava u Karlovcu, pod čiju su nadležnost spadali samostani na Kapeli i u Senju, dodaje 19. ožujka iste godine da će samostan i crkva sv. Nikole u Senju biti sekularizirani, tj. neće ubuduće služiti u crkvene svrhe. ²⁸

Pavlini i senjsko školstvo

Nemamo jasnih podataka na temelju kojih bismo mogli zaključiti da su samostani Sv. Spasa i Sv. Jelene držali škole, bilo u svojim samostanima, bilo u svojim kućama u Senju.

27. Biskupski izvještaji o stanju pojedinih biskupija nalaze se u *Archivio segreto vaticano* u fondu *Congregatio Concilii*. Tu se pod imenom pojedine biskupije nalaze skupljeni svi ti izvještaji kronološkim redom, tako da ih je lako iskoristiti. Izvještaje za senjsku i modrušku biskupiju objavio je T. A. Vanyó (*Relationes ad limina episcoporum de statu dioecesium ad coronam S. Stephani pertinentium*). »*Monumenta Hungaræ italia, II. Pannonhalma* 1933.), svega 17 izvještaja, s time da je samo prva tri donio u cijelosti a ostale u sažetku na mađarskom jeziku. BAS ima mikrofilmove relacija.

28. BAS, Fasc. V, br. 26. Biskupov izvještaj nisam našao.

U prilog tako nečemu ide smao opće poznata činjenica da su uz samostane, pogotovo pavlinske, otvarane i škole, što nam je poznato iz prakse nekih samostana u sjevernoj Hrvatskoj. Jednako ni iz Agatićeve darovnice, kako smo vidjeli, ne možemo izvesti da je 1634. biskup pozvao u Senj pavline radi otvaranja nekih učilišta. Pavlini otvaraju gimnaziju tek 1725. Zacijelo je tom otvaranju prethodila neka priprema i postavljeni su neki preduvjeti upravo u samostanu pavlina, to jest, pavlini su već u praksi pokazali određenu spremu da mogu voditi školu. Ipak ni tu nemamo dovoljno podataka da bismo mogli donijeti oređenije zaključke.²⁹⁾ O ustrojstvu i brojnom stanju škole dragocjene podatke pruža nam sačuvani program jedne priredbe koju je gimnazija dala godine 1734.³⁰⁾

Priredbu ili predstavu priredila je »mladež carsko-kraljevske gimnazije reda sv. Pavla prvog pustinjaka« u čast gradskih plemića, sudaca, građana i cijele senjske općine, a prikazana je drama o Genovevi. U glumu je bilo uključeno stotinjak osoba, od kojih su u programu spomenuta 63 imena. Od njih 47 je pohađalo gimnaziju. Za svakoga je naznačeno koji je razred i otkuda je. Tako vidimo koji su razredi i brojno stanje đaka u svakom od 6 razreda: I. parva 14, II. principia 7, III. gramatika 10, IV. sintaksa 4, V. poezija 8, VI retorika 4. Budući da su od njih 63 poimenično spomenuta dvanaestorica izvan gimnazije, teško je vjerovati da je mnogo gimnazijalaca bilo među »anonimcima«. U predstavi sudjeluju i 4 »casista«, tj. bogoslova. Vjerojatno su još tada pavlini za svećeničke pripravničke držali i daljnje dvije godine filozofije. Kad zbrojimo gimnazijalce i bogoslove, imamo broj 51. Od njih su čak 34 Senjana. Ostali su: iz Otočca 3, Brinja 3, Bribira 1, Perušića 2, Karlovca 1, Oštarija 1, Trsata 1, Bakra 1, Liča 1, Stajnice 1, Gorice 1. Gostovalo je 12 glumaca, od kojih iz Brinja 4, Otočca 3, Novog 2, te po jedan iz Bribira, Tounja i Senja.

Pavlinska gimnazija u Senju bila je jedan od jakih glasnika novovjekog školstva kod nas. Ipak je i ona pokazala neke slabosti zbog kojih je dobila i opravdane prigovore. Prvi od tih jest onaj biskup Benzonija o kojem smo gore govorili. Poslije će se javiti i drugi. Vlasti 17. rujna 1777. opominju pavlinskog provincijala da za senjsku gimnaziju priskrbi sposobne učitelje,³¹ a 4. listopada 1780. Dvorsko ratno vijeće, u dogovoru sa senjskomodruškim biskupom Kabalinom, nalaže da točno vrše školske propise.³²⁾ Izraz nezadovoljstva mogu biti i razgovori s franjevcima da preuzmu senjsku gimnaziju. Franjevačka uprava odobrava 17. svibnja 1783. trojicu franjevacu za tu službu.³³⁾ Ali se ti pregovori mogu također smjestiti u kontekst planova za ukidanjem pavlinskog reda, a to znači da je trebalo gimnaziji osigurati trajnost na taj način da se uz nju poveže jedan red koji će i dalje živjeti. Da su pavlini i u to vrijeme imali učenih i za školu sposobnih ljudi, vidi se i po tome što oni 1780. vode i nautičku školu u Senju.³⁴⁾

Ukidanjem reda 1786. pitanje škola u Senju postaje akutnim. U dosad poznatim dokumentima nemamo dovoljno svjetla da osvijetlimo prijelaz škole iz ruku pavlina u ruke

29. *O pavlinskoj gimnaziji imamo podataka u knjizi F. Vanička: Spezialgeschichte der Militärgrenze, I-IV, Prag 1875. Vaniček je jedno vrijeme i sam bio profesor na senjskoj gimnaziji. Dosta podataka objavio je Anton Cuvaj (Grada za povijest školstva kraljevine Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas, Zagreb 1910-1913). Svakako je najpotpuniji pregled dao Viktor Rivošević u Izvještaju Senjske gimnazije za godinu 1938/39 pod naslovom: Kronika Senjske gimnazije prigodom 100-te godišnjice (1839-1939), Senj 1939.*

30. »Croatia sacra«, 9-10, Zagreb 1935, str. 142-147.

31. *A. Cuvaj, nav. dj. I, str. 539.*

32. *Nav. dj. str. 119.*

33. *Emanuel Hoško: Hrvatsko-primorska franjevačka provincija u zapadnoj Hrvatskoj na prijelazu iz 18. u 19. stoljeće, Zbornik »Kačić VIII (Split 1973), str. 93.*

34. *F. Vaniček, nav. dj. II, str. 591. Podaci o toj školi još su oskudniji, no nema sumnje da je ona postojala. Senjski kaptol moli 14. siječnja 1805. cara da omogući ponovno otvaranje senjske gimnazije, koja da je pred dvije godine prestala raditi, i dodaje da je u Senju postojala i nautička škola, koja je dala mnogo vrijednih pojedinaca za pomorsku plovidbu, što spada među glavne izvore za uzdržavanje Senja, ali već nekoliko godina (diversi anni) ni ona ne radi (Kaptolski arhiv u Senju, još neregistrirano).*

franjevaca, svjetovnog klera i laika. Gimnazija nije sačuvala svih 6 razreda, nego su ostala samo 4. Ta četiri razreda vodili su expavlini Viktor Orlić i Leonard Herko. Dotacija od 400 forinti, koju su dobivali prethodno pavlini za uzdržavanje škole, prenešena je sada na učitelje, bez obzira na to koji oni bili. Izričito se kaže da pavlinima to nije dodjeljivano kao redu nego kao voditeljima senjske škole.³⁵ Kada je Orlić 1789. umro, nije mogao Herko voditi sva četiri razreda, a i inače je u Senju bilo nezadovoljstvo zbog smanjenja razreda. Ostali pavlini iz senjskog samostana već su bili na župama ili su bili umirovljeni. Izgledalo je da će se plan obnove škole najbolje ostvariti putem franjevaca. Time bi se udovoljilo želji Senjana da se oni ponovno vrate u Senj. Naime, Josip II. nije ukinuo franjevački red u svojoj državi, ali je ukinuo neke samostane za koje je smatrao da nisu funkcionalni u svojim sredinama. Tako je 1785. dokinut senjski franjevački samostan, a redovnici su se preselili na Trsat.³⁶ U njihov samostan u Senju uselila se vojska. Senjani su se obratili s molbom na cara da im vrati franjevce jer da su oni nužni u pastoralu i u školstvu. I doista, godine 1788. vraćaju se franjevci u Senj, ali je vojska i dalje bila u njihovim prostorijama pa su se nastanili u privatnoj kući. Nije razvidno kada su ti franjevci počeli poučavati na školi. Svakako već 1790. dvojica od njih to čine: Bernard Garzarolli, gvardijan i profesor u dvama razredima latinske škole, i Matija Esl, profesor prvog i drugog razreda normalne škole. No, s tim kadrom nije se u Senju moglo računati na poboljšanje i produženje škole. Biskup Ježić posebno se trudio da se uspostavi povnovno svih šest razreda gimnazije. On je morao u Peštu na sabor pa je naredio svome zamjeniku Milanesu da na tome radi. Milanese najprije obratio ljubljanskom biskupu da odobri četvorici franjevaca, koji se nalaze na području njegove biskupije, da mogu doći za učitelje na senjsku gimnaziju: To su: Augustin Hernfort, Filip Aman, Regalat Mašić i Ildefons Haffner. Biskup je dao odobrenje za prvo trojicu, a za četvrtoga trebalo se obratiti na biskupa gradskog.³⁷ Nijedan od te četvorice neće doći u Senj jer za to nisu bili njihovi redovnički poglavari, a ni njima se nije dolazilo, pogotovo kad su čuli da je u samostanu vojska a da redovnici stanuju u privatnoj kući. Zagrebački biskup Maksimilijan Vrhovac u načelu je bio za otvaranje gimnazije, ali kada je Milanese zamolio dvojicu franjevaca koji su trenutačno bili kapelani u njegovoj biskupiji (Inocent Kunsth i Verekundo Porenta), odgovorio je da na školi mogu poučavati i laici a on za župu treba imati svećenike. Tako se krug sužava. Ostala je mogućnost da se iz trsatskog samostana dobije još koji franjevac. Čudno nam je, možda, što se traže tako iz daleka učitelji. Treba imati na umu da se radi o latinskoj školi, a svaki učitelj trebao je dobro znati njemački jezik. To je vrijeme jake germanizacije i česte su bile odredbe da se u školama posebna pažnja posveti tom jeziku. U trsatskom je samostanu upravo taj problem bio što su imali malo redovnika vještih njemačkom jeziku, a i tamo su bili potrebni za propovijed i za ispovijedi. Tako se dogodilo da su franjevci sami postavili u pitanje svoj daljnji opstanak u Senju. Milanese, naime, ljuti što oni govore da žele biti u Senju, a svaki kojega je zamolio odbio je da dođe.³⁸ Ipak je pojačanje došlo jer već 1791. senjska gimnazija radi i na njoj predaju četiri franjevca: Barlaam Keser, Alojzije Pokorn, Amat Škerl i Matija Esl.³⁹ Od pavlina ostao je

35. AH, Generalcommando Karlovac, kut. 14, br. 17.

36. Za vrijeme Josipa II. sekularizirano je u Senju još nekoliko crkava. Tako su 1785. sekularizirane crkve sv. Ivana Krstitelja, sv. Antuna, sv. Vida i sv. Roka (Ondje, br. 21). Crkva sv. Franje oduzeta je franjevcima, ali nije sekularizirana jer je sve do 1943 služila u liturgijske svrhe.

37. U smislu jozefinističkih reformi, redovnici nisu smjeli otići u drugu biskupiju bez odobrenja mjesnog biskupa.

38. Prepiska o tome nalazi se u BAS, Fasc. VIII, br. 12.

39. E. Hoško: nav. dj. str. 93.

još samo Leonarad Herko. Godine 1803. gimnazija će opet biti zatvorena. No, daljnja povijest senjskog školstva ne ulazi u ovaj okvir jer više nije bilo pavlina.

Samostan i crkva sv. Nikole u Senju

Prvi spomeni crkve sv. Nikole u Senju vezani su uz dolazak dominikanaca. Naime, senjski biskup Protiva 24. svibnja 1378. daje dominikancima crkvu ili kapelu svetoga Nikole u Senju. Iz konteksta darovnice vidi se da je riječ o manjoj crkvi i da onu za potrebe dominikanaca, kao i samostan, treba još sagraditi⁴⁰. Ne možemo pratiti razvoj te crkve, uz koju je uskoro sagrađen i samostan. Dominikanci će tu ostati do blizu 1634, koje će godine jedno i drugo preuzeti pavlini. Kada je 1786. ukinut pavlinski red, samostan i crkva bit će sekularizirani, tj. neće više služiti u crkvene svrhe, a godine 1874. sve je porušeno. To je u najkraćim crtama povijest crkve i samostana svetog Nikole u Senju. Ovdje ćemo se time pozabaviti malo više s vremenom kada su tamo bili pavlini.

Biskup Agatić kaže 1634. da je samostan veoma ruševan (extremam minari ruinam)⁴². Da je to bilo tako, vidi se i iz inventara koji je iste godine sastavljen.⁴³ U inventaru nemamo, doduše, opis crkve i samostana kao građevine, ali se po siromašnom inventaru može zaključiti na opću zapuštenost tih ustanova.

U sakristiji se nalazi jedan srebrni i jedan slomljeni kalež od nenaznačenog materijala, zatim jedan od bakra bez vrijednosti. Slijedi srebrna kadionica i lađica, mali srebrni križ i komadi drugoga i slomljeni kip svetoga Nikole. I to je sve što je u sakristiji vrijedno spomenuti. Napominjemo da je taj slomljeni kip sv. Nikole vjerojatno još iz one prve crkvice. Dominikanci izgleda nisu više postavljali sv. Nikolu na oltar, bar ne onaj glavni. Pavlini će poslije izgraditi raskošan glavni oltar, ali on će biti posvećen Presvetom Trojstvu. Nijedan od ta dva reda nije posebno štovao sv. Nikolu. Inače bi crkva sv. Nikole postala crkva senjskih mornara a ne ona na Atru.

Na glavnom oltaru dva su drvena svijećnjaka. Na slikama su tri polukrone. Ne kaže se o kakvim se slikama radi, ali vjerojatno je već tada na oltaru Presveto Trojstvo.

Drugi oltar posvećen je sv. Vinku. Na četvrtom i petom oltaru jednako su loši svijećnjaci. Također ne znamo kome su oltari posvećeni. Na petom oltaru, posvećenom Gospinoj krunici, na glavi Majke Božje nalazi se pet (!) srebrnih kruna. Uz to se u crkvi nalaze još dvije bezvrijedne zastave.

U samostanu se nalazi stol i ormar bez vrijednosti, peć, četiri limena tanjura i dvije zdjele. Kreveta nijednog. Sastavljač inventara, pavlin Nikola Vlahović, ovako završava: »Ovaj siromašni, bijedni i zapušteni samostan povjeren je našem redu.« Zatim slijede neki dodaci iz kojih doznajemo za prve poduzete korake. Prvi prior Ivan Bakić kupio je jednu kuću za kuhinju i blagavaonicu za 100 dukata, koje je dao Martin Gregorović za jednu samostansku kuću u Senju⁴⁴. Kao prokurator samostana spominje se Vinko Čolić. Godine 1640. uz Bakića se spominje i Nikola Vlahović.

40. CD XV, str. 366.

41. U Agatićevoj darovnici iz godine 1634. spominje se da su u samostanu prije bili dominikanci i augustinci. Nema nigdje drugdje tragova boravka augustinaca u tom samostanu, čak ni u Senju. Moguće da je, prije nego je pozvao pavline, Agatić razgovarao s riječkim augustincima, među kojima je i sâm prije nego je postao biskupom boravio i kojima je pripadao, i da je neki dogovor već bio postignut, ali nije bio do kraja realiziran.

42. Sladović, nav. dj. 233.

43. AH, Pavlinski samostani, Razni samostani, br. 7.

44. I iz ovoga se vidi da su pavlini imali neprekidnu vezu sa Senjem i nakon što su nestali samostani Sv. Spasa i Sv. Jelene.

Crkva i samostan bili su poslije ne samo uređivani nego i prošireni, kako zbog potrebe samostanskog osoblja tako i zbog sve značajnije uloge pavlina u Senju, o čemu je već gore bilo govora.⁴⁵⁾ Najveće proširenje bilo je onda kada je uz samostan dograđena gimnazijska zgrada, koju je sam car na vlastiti trošak sagradio. To je bilo oko 1725., jer te godine je gimnazija počela raditi. Od 1746. do 1749. građen je novi glavni oltar. Još je sagrađen i oltar žalosne Gospe. Nakon zatvaranja samostana i crkve ovaj posljednji prenesen je u senjsku katedralu, gdje se i danas nalazi. Uza nj je bila vezana istoimena bratovština, koja će također prenijeti svoje sjedište uz katedralnu crkvu. Glavni oltar rastavljen je 1707., a 1790. složen u župnoj crkvi u Puntu, gdje se i danas nalazi.⁴⁶⁾

Kada je 1734., prigodom stogodišnjice dolaska pavlina u Senj, prikazana predstava o Genovevi, među glumcima – i gimnazijalcima – nalazimo desetoricu s prezimenom Vukasović. Ta je obitelj doista bila vezana uz pavline i njihovu crkvu. Dočkal prenosi mišljenje nekih starijih pavlinskih pisaca da je Filip Vukasović, koji živi u 18. stoljeću, podigao u crkvi sv. Nikole oltar Gospine Krunice.⁴⁷⁾ Međutim, kako smo već gore spomenuli, taj oltar nalazi se u crkvi već 1634. Vjerojatno je Filip Vukasović taj oltar obnovio i uredio. U katedrali, iznad sakritijskih vrata, nalazi se danas grb porodice Vukasovića. To je odmah kraj pavlinskog oltara Gospe Žalosne, što bi moglo uputiti na zajedničko porijeklo.

Dokumenti o pavlinskim samostanima sačuvali su nam se relativno dobro najviše zbog toga što je prigodom dokidanja reda trebalo utvrditi što je bilo u posjedu pojedinih samostana, odnosno čime se dokazuje da je što samostansko vlasništvo. Sačinjeni su tada inventari pavlinskih crkava i samostana, ali još nisam naišao na inventar samostana i crkve sv. Nikole u Senju, premda se u više navrata o njemu govori. Od prodanog samostanskog pokućstva i srebra već je 1787. dobiveno 1548 forinti. Prodaja će se nastaviti, ali će dosta toga biti podijeljeno. Od pokretnina dosta je dano članovima samostana pri odlasku iz župe. Misno ruho dano je siromašnijim crkvama na području karlovačke Vojne krajine. Dosta toga prešlo je u vlasništvo drugih crkava u Senju. Što je još danas od inventara sačuvano, moći ćemo utvrditi tek onda kada budemo imali popis predmeta koji su se našli u vrijeme dokidanja samostana i sekulariziranja crkve. Tijan misli da je samostan po veličini bio sličan onome franjevačkom⁴⁸⁾. A i crkva je u 18. stoljeću morala biti velika poput one franjevačke. To zaključujemo na temelju sačuvanih oltara koji su dospjeli u Punit i senjsku katedralu. Najveća proširenja i dogradnje bile su u prvoj polovini 18. stoljeća. Ipak će se pri svemu tome raditi po svoj prilici o obnavljanju starih zidova i nekoj dogradnji, a ne o gradnji iz temelja. Kako inače shvatiti da se 1787. o crkvi kaže da je ruševna. Iste je godine već bio iznesen prijedlog da se i crkva i samostan poruše kako bi se oslobodio prostor za brodogradilište s odgovarajućim spremištem.⁴⁹⁾

Prije nego je crkva bila 1874. porušena, posjetio ju je Ivan Kukuljević i odčitao s nadgrobni ploča šest natpisa koji će poslije biti objavljeni. Tako su nam se bar u knjizi

45. *Sladović piše (Pověsti, str. 233) da pavlini koji su došli u Senj 1634. nisu bili iz naših strana, nego da su stranci, što da se vidi iz njihovih njemačkih prezimena. Međutim, očito je da su prvi imali naša prezimena. Poslije će zbog potrebe njemačkog propovjednika u Senju te njemačkih i latinskih škola doći i neki stranci. Jednako je očito da samostan Sv. Nikole u Senju nije bio na liniji glagoljaške tradicije koju su držali prijašnji samostani na našem području.*

46. *K. Dočkal, nav. dj. str. 24.*

47. *Ondje, str. 20-27.*

48. *Pavao Tijan: Dominikanci u Senju i senjskoj biskupiji. »Kalendar Gospine krunice« za godinu 1937. Zagreb 1973., str. 67-71.*

49. *AH, Gneralcommando Karlovac, kut. 14, br. 17.*

50. *Ivan Kukuljević Sakcinski: Nadpisi sredovječni i novovjeki, Zagreb 1891. 1. br. 801, str. 240; 2. br. 802, str. 240; 3. br. 803, str. 241; 4. br. 804, str. 241; 5. br. 828, str. 247; 6. br. 835, str. 849.*

sačuvali.⁵⁰⁾ Evo tih natpisa:

1. Natpis nad grobom Ivana Foljanića iz 1514.

O VIATOR! GESTA, DECOR. OPES. AETASQUE FLORIDA.
QUID PRODEST HIC MAGNALI (?) TAM (?) IACEO
IOANNES FOLLIANICH. Rq COMES EN ENMANIS (?) VIRQq PIEQq
PIET. EXPECTANS. MDXIII. KAL. XIX. FEBR.

2. Natpis nad grobom obitelji Gvainix iz godine 1514.

MDXIV . B . G . M . S. HACQ . LOCVPLEX BONETAS IN VRBE
NVDVS

ET IN NVDO NVNC REQVIESCIT HVMO. HAEC AVE NATI
PIA SVNT MONVMENTA GVAINI QVAE CVM TOTA POSTE-
RITATE MANENT. ET QVOS VNA DOMVS GENVIT. NON
DIVIDAT VRNA. VT SIMVL EXVRGANT VOCE JVBENTE DEO.

3. Natpis na grobu senjskog građanina Jakoba Marina Dubrovčanina de Crivaldis iz 1516:

BREVE AEVVM TEMPVS INCERTVM.
IACOBVM MARINVM DE CRIVALDIS RAGVSEUM
CIVEM SEGNIENSEM. CATHARINAMQVE CRVAOGNE
EIVS VXOREM SIBI SVISQVE HANC DOMVM
STATVERVNT CONDERE. MDXVI

4. Natpis nad grobom senjskog župnika arhiepiskopita i vikara Ilije Anijevića, što ga podigao izvršitelj njegove oporuke modruški biskup Šimun Kožičić Benja i dominikanac o. Albert Bilšić, iz godine 1517:

ELIAE ANIEVICH PLEBANO GORITIENSI
ARCHIPRESBYTERO ET VICARIO SEGNIENSI
SIMON EPICOPUS MODRUSSIENSIS ET FRATER
ALBERTUS BILSICH ORDINIS PRAEDICATORUM
IADERTINI. TESTAMENTI EIUS EXECUTORES
POSUERUNT. ANNO MDXVII.

5. Natpis na grobu Radoja Vlatkovića iz godine 1587:

STRENV I RADOII WLATKOVICH SAC. CAES. MAIEST.
ET SERENISS. ARC. AVSTR. MILES SEGNIENSIS
HEREDVMQVE SVORVM. VIVVS POSVIT. DIE VII. APRILIS
MDLXXXVII.

6. Natpis na grobu Antuna Boniefačića:

OVO IE GROB ANTVNA BONI-
FACIA. I NIEGOVA OSTANKA.

Još g. 1936., prigodom uređenja tadanjeg Franskopanskog trga (danas Trg oslobođenja) nailazilo se na urušene grobnice i ljudske kosti. To se ponovilo g. 1958. prigodom postavljanja spomenika »Na vječnoj straži«, na dubini od 0,40-0,70 m, među zidovima bivše crkve i gradskih bedema naišlo se na dvije oštećene grobnice, a kod hotela Nehaj na dijelelove samostanskog zida, grobnice i ljudske kosti. Možda su ove slike na kraju članka neprikladne. Ali ove se godine spominjemo ne onoga što je prije 200 godina nastalo nego onoga što je nestalo.

Riassunto

In occasione del II. centenario dell'abolizione dell'ordine di san Paolo degli eremiti (paolini), avvenuta nel 1786., l'Autore descrive la storia dei paolini e dei loro conventi a Senj, e cioè: di Santissimo Salvatore nella valle Ljubotina (oggi detta Spasovac), di Santa Elena in Vlačka Draga (oggi Sv. Jelena) e di San Nicolò in città.

All'inizio dell'articolo si accenna alla letteratura e poi in modo sommario si riportano i dati più o meno già noti, trattenendosi più a lungo sui risultati della propria indagine. I primi due suddetti conventi fanno parte integrante della storia medievale di Senj. Quello infatti di Santissimo Salvatore risale alla metà del secolo XIV, mentre Santa Elena fu fondata nel 1390. Le fonti conservate ci permettono di conoscere in modo assai preciso i loro possedimenti, sono scarse invece per quanto concerne la loro attività. Questa si svolgeva in conformità alla regola degli eremiti di S. Paolo con modificazioni causate dalla posizione e condizine dei due conventi. A Senj essi possedevano diverse case e negozi (apoteche). Tutti e due i conventi vengono meno nella prima metà del secolo XVI, poiché non erano in grado di assicurare riparo davanti alle continue scorrerie dei Turci. La continuità della loro presenza a Senj è salvaguardata proprio per mezzo delle case di loro possesso entro le mura della città.

Un nuovo periodo della storia paolina a Senj incomincia nel 1634., quando vennero invitati dal vescovo diocesano Agatić a prender in consegna il convento e la chiesa di San Nicolò, che poco prima erano stati abbandonati dai domenicani. Sull'attività di questo convento abbiamo notizie più frequenti, di cui però finora è stato pubblicato poco. Ai paolini di San Nicolò a Senj nel 1725. è stato affidato il ginnasio di Senj, il quale fu da loro gestito fino all'abolizione dell'ordine (1786). Allora si verificarono momenti critici per la scuola. Il trasferimento della scuola ai francescani ed a professori laici non ebbe successo duraturo e finì colla chiusura della scuola nel 1803.

Alla fine dell'articolo si espongono i dati principali della storia dell'edificio del convento e della chiesa di San Nicolò. Vengono elencati alcuni elementi più noti dell'inventario, varie iscrizioni raccolte da I. Kukuljević prima della distruzione degli edifici stessi, avvenuta nel 1874. Nella chiesa parrochiale di Punat nell'isola di Krk (Veglia) ancor oggi si può vedere l'altare maggiore della chiesa, al duomo di Senj invece è stato trasportato l'altare collaterale con la statua della Pietà (Madonna di sette dolori). La posizione del convento e della chiesa nella piazza oggi chiamata Trg Oslobodenja.